

CURIOSITATS DE CATALUNYA

(setmanal)

Redacció i Administració:

Barcelona. - Riera Alta, 61

P R E U :

Número corrent	25 cèntims
Subscripció semestral	6 pessetes
Subscripció anual	10 pessetes

S U M A R I

Les divisions territorials de Catalunya, pàgina 98. - Notes històriques, pàg. 103. - Flors de Pàtria, pàg. 104. - Jocs de paraules, pàg. 104. - L'Aqüeducte de Tarragona, pàg. 105. - Crit de Pau, pàg. 107. - Prades, pàg. 108. - Una locució popular, pàgina 109. - Folklore de la Pagesia, pàg. 110. - Contes vells... forjats de nou, pàg. 113. - Fets històrics, pàg. 117. - Gràfics, pàgina 118. - El riu Ter, pàg. 119. - Notes històriques, pàg. 120. - Per a la Història de Catalunya: Pobles vells amb noms nous, pàg. 121. - Aforismes i proverbis, pàgina 123. - Les muntanyes de Catalunya, pàgina 124. - Camins antics de Sabadell, pàgina 127.

Vegueries i Comarques de Catalunya.

Les divisions territorials de Catalunya

EL territori de la nostra Pàtria ha sofert al llarg de la història gran nombre de divisions político-administratives. Remuntant-nos als temps més remots, quan els íbers poblaven la nostra terra, la veiem dividida en tants territoris gairebé independents com tribus l'habitaven: laietans, cossetants, ausetans, indigetes, ilergetes, etc.

Quan els romans se n'ensenyoriren, el nostre territori passà a formar part de la *Hispania Citerior* i més tard de la *Tarraconense*. Posteriorment estigué

inclosa dintre del *Conventus Juridicus Tarraconense*.

Dintre de cada una d'aquestes divisions, hi havia altres divisions més petites anomenades *pagi*, les quals equivalien, aproximadament, al territori habitat anteriorment per cada tribu. A base d'aquests *pagi* establí l'església catòlica la seva divisió en diòcesis, ja molt temps abans de la dissolució de l'imperi, i aquesta divisió és la que ha persistit gairebé inalterada fins als nostres dies.

Quan després de l'ensorrada de l'imperi romà s'establiren a Catalunya els visigots, aquests respectaren la divisió territorial que els romans havien establert, però no s'esdevingué pas el mateix amb la invasió dels sarraïns.

No se sap que els musulmans establissin a la nostra terra cap divisió especial i hom no creu pas possible que ho fessin, donat el curtíssim lapse de temps que hi romangueren.

Iniciada la reconquesta, veiem néixer els comtats d'Empúries, Girona i Barcelona, dividits quiscun en dos *pagi*: els d'Empúries i Perelada el primer, Girona i Besalú el segon, i Barcelona i Osona el tercer. Es de notar que la denominació de *pagi*, darrera romana de la nomenclatura romana, anà desapareixent per a donar lloc al nom *vescomtat*, amb el qual foren conegudes en el successiu les subdivisions dels comtats.

A mesura que la reconquesta anava avançant, s'anaren creant nous comtats, i a la fi del segle xi veiem el nostre territori —que encara no s'anomenava Catalunya— dividit en els comtats de Besalú, Empúries, Cerdanya, Rosselló, Barcelona (al territori del qual s'havien adjuntat els antics comtats de Girona i Osona), Urgell, Pallars i Ribagorça.

A mesura que anava augmentant l'autoritat dels comtes de Barcelona damunt dels altres comtes de Catalunya, es feia sentir la necessitat que tenia el sobirà de diverses persones radicades en distints punts del territori, les quals havien d'ésser les encarregades d'administrar justícia en nom del Comte de Barcelona. Aquests funcionaris reberen el nom de *veguer* (del llatí *vicarii*), i el territori on exercien llur funció fou anomenat *vegueria*. Més tard, les

vegueries foren, a llur torn, dividides en *sots-vegueries*, amb un *sots-veguer* al front de cada una d'elles, el qual depenia del *veguer* que l'havia nomenat.

Les *vegueries*, que en temps d'Alfons II eren deu, no foren mai en nombre fixe, puix que l'any 1359 n'hi havia tretze, en començar el segle *xvi* eren divuit, i a mitjans del segle *xvii* hom en comptava disset.

En temps de Jaume II, aquest monarca volgué dividir el territori en *junes*, a l'usatge aragonès, i, a l'efecte, creà les quatre de Tortosa, Lleida, Barcelona i Girona, les quals havien d'estar presidides, en llur conjunt, per un *sobre-junter*. Els catalans, però, es resistiren a acceptar aquest sistema i renasqueren les *vegueries*.

L'any 1659, després del dissortat tractat dels Pireneus que ens arrabassava el Rosselló i part de la Cerdanya, desaparegueren dues d'aquestes *vegueries* i el seu nombre restà reduït a quinze. Més tard se'n creà una de nova i restaren establertes les setze que subsistien en apoderar-se de Barcelona les tropes de Felip V, les quals eren: Montblanc, Lleida, Vilafranca del Penedès, Balaguer, Cervera, Manresa, Vic, Besalú, Tortosa, Tarragona, Tàrraga, Barcelona, Agramunt, Puigcerdà, Camprodon i Girona.

Les *sots-vegueries* que hi havia establertes en aquella època eren les següents: Igualada, Ribes de Fresser, Lluçanès, Els Prats de Rei, Vallès, Pallars, Moià i Berga.

Pel decret de Nova Planta, Felip V abolí la divisió en *vegueries*, que havia subsistit al llarg de cinc segles, i establí la divisió en *corregiments*, els quals venien a constituir una mena de perllongació de les *vegueries*, puix que tots ells eren el resultat de l'acoblament de dues o més d'aquelles. Els *corregiments* establerts pel decret de Nova Planta foren els següents: Barcelona, Mataró, Girona, Vic, Puigcerdà, Talarn (Pallars), Lleida, Tortosa, Tarragona, Vilafranca del Penedès, Cervera i Manresa, total onze.

L'any 1809, quan les hosts napoleòniques envaïren el nostre Principat, per un decret del govern francès, el seu territori fou dividit en *departaments*, però aquesta divisió durà poc, puix que el 8 de

febrer del 1810, Napoleó decretava la separació de Catalunya d'Espanya, i creava per a ella el titulat *Govern de Catalunya*. Aleshores el nostre territori fou dividit en *corregiments*, dels quals solament dos foren estructurats. Cada *corregiment* era dividit en *subcorregiments*, i cada un d'aquests en cantons.

El *corregiment* de Girona compregué els *subcorregiments* de Figueres (6 cantons), Olot (5 cantons) i Girona (9 cantons). El de Barcelona l'integraven els *subcorregiments* de Manresa (5 cantons), Vic (4 cantons) i Barcelona (9 cantons).

L'any 1812, quan Napoleó ordenava l'anexió de Catalunya a França, fou abolida aquesta divisió i en fou creada una altra a base dels quatre *departaments* anomenats: Ter (capital Girona), Montserrat (capital Barcelona), Boques de l'Ebre (capital Lleida) i Segre (capital Puigcerdà).

El mateix any del 1815, les Corts de Càdiç aproven una divisió territorial de la península en *províncies*. Catalunya és dividida en les tres de Barcelona, Tarragona i La Seu d'Urgell.

L'any 1814, una disposició de Ferran IV (VII de Castella), abolia les *províncies* i restablia els antics *corregiments* creats per Felip V. Però l'any 1822, en ocasió de promulgar-se una nova constitució, Catalunya fou dividida en les quatre províncies de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona, subdividida cada una d'elles en *partits judicials*. Fracassada aquella constitució, tornen a regir els *corregiments*, fins que el 30 de novembre del 1833, un reial decret restableix les *províncies* creades el 1822, la qual divisió és la que ha subsistit *de jure* fins el 1931 i *de facto* fins el 1936. Cal advertir, però, que els *partits judicials* de Les Borges Blanques, Vilanova i La Geltrú i Sabadell, foren creats molt posteriorment, amb l'esmotxament dels de Lleida, Vilafranca del Penedès i Terrassa, respectivament.

Restablerta la Generalitat l'any 1931 i abolides —sobre el paper almenys— les quatre *províncies* catalanes, el Govern de Catalunya comença a preocupar-se d'establir una divisió territorial autòctona que respongués a les realitats i a les necessitats de la nostra terra. Fou nomenada una ponència perquè

estudiés la qüestió i redactés el projecte que el Govern havia de presentar al Parlament. Aquesta ponència redactà no un, sinó dos projectes, els quals foren estampats i posats a la venda l'any 1932.

En el primer dels seus projectes, la ponència establí una divisió en *demarcacions* independents l'una de l'altra, i en el segon presentava Catalunya dividida en trenta-vuit *comarques*, més o menys acomodades a la geografia, a la història i a les realitats econòmico-socials dels temps presents, les quals *comarques* eren agrupades en nou *vegueries*. Ni l'un ni l'altre d'aquests projectes no foren presentats al Parlament, però el dia 27 d'agost de l'any darrer, un decret de la Generalitat establí la divisió de Catalunya en nou *regions*, cada una d'elles subdividida en *comarques*. La divisió que establí aquest decret respon gairebé amb exactitud al projecte de *vegueries* i *comarques* del qual acabem de fer esment, i del qual sols s'aparta en el fet d'assignar la *comarca* de La Garrotxa, que en el projecte esmentat correspon a la *vegueria* de Vic, a la *regió* de Girona.

Un nou decret de la Generalitat, del 23 de desembre darrer (*Diari Oficial* del dia 25), fixa els municipis que corresponen a cada *comarca*.

I acabaren fent la relació de les *comarques* que integren Catalunya segons la divisió territorial que acabem d'esmentar. Es com segueix:

Regió primera (Barcelona).—Barcelonès (Barcelona), Vallès Oriental (Granollers), Vallès Occidental (Sabadell), Baix Llobregat (Sant Feliu de Llobregat) i Maresme (Mataró).

Regió segona (Girona).—Alt Empordà (Figueres), Baix Empordà (La Bisbal d'Empordà), Gironès (Girona), La Selva (Santa Coloma de Farners) i La Garrotxa (Olot).

Regió tercera (Tarragona).—Garraf (Vilanova i La Geltrú), Alt Penedès (Vilafranca del Penedès), Baix Penedès (El Vendrell), Alt Camp (Valls) i Tarragonès (Tarragona).

Regió quarta (Reus).—Conca de Barberà (Montblanc), La Ribera (Mora d'Ebre), Baix Camp (Reus) i Priorat (Falset).

Regió cinquena (Tortosa).—Baix Ebre (Tortosa), Montsià (Amposta) i Terra Alta (Gandesa).

Regió sisena (Vic).—Cerdanya (Puigcerdà), Ripollès (Ripoll) i Osona (Vic).

Regió setena (Manresa).—Berguedà (Berga), Solsonès (Solsona), Bages (Manresa) i Anoia (Igualada).

Regió vuitena (Lleida).—La Noguera (Balaguer), Segarra (Cervera), Urgell (Tàrrrega), Segrià (Lleida) i Les Garrigues (Les Borges Blanques).

Regió novena (Tremp).—Vall d'Aran (Viella), Pallars Sobirà (Sort), Pallars Jussà (Tremp) i Alt Urgell (La Seu d'Urgell).

Els noms de poblacions que hem posat entre parèntesi, són les capitalitats de cada *comarca* o *regió*.

L'únic que hem de lamentar de la divisió territorial de la qual acabem de fer esment, és que s'hagi donat el nom de *regió*, paraula d'importació, a les agrupacions supercomarcals, quan la paraula *vegueria*, genuïnament catalana i de tradició secular, hauria quedat molt millor.

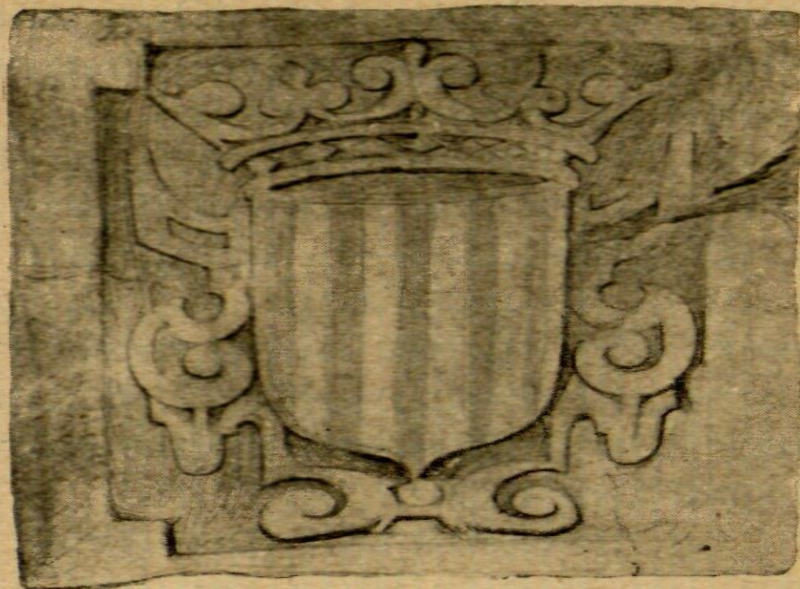
GABRIEL NOGUÉS PAHÍ.

Notes històriques

Un privilegi del rei Felip II, expedit a 5 d'octubre del 1593, en confirma un altre d'En Pere, *del Punyalet*, atorgat a València, el 4 de desembre del 1349, perquè Blanes pogués tenir mercat tots els dijous.

Don Gastó de Montcada, en el Palau de Blanes, el dia 14 de novembre del 1603, va signar un document eixamplant el terme de la vila de Blanes fins al riu Tordera, que des de la distància de 16 canes de les muralles pertanyia al terme de Palafolls.

Flors de Pàtria

QUAN revé la primavera
al bell mig d'una cinglera
veig florir xamoses flors;
les unes com foc, groguenques,
i les altres vermellenques
com la sang dels nostres cors.
Iguals flors encimbellades
a per tot ben arrelades
voldria jo contemplâ,
perquè elles com foguera
en el cor de la cinglera
formen l'escut Català.

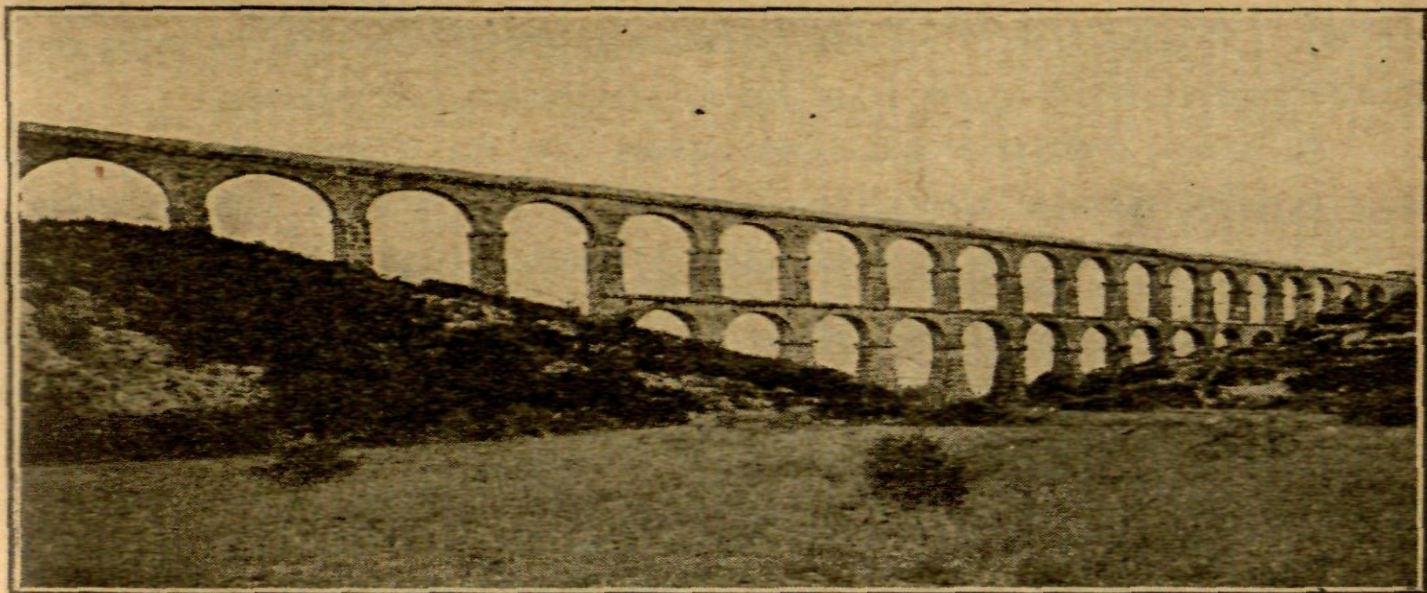
LL. POU I SOLÀ.

Jocs de paraules

«Un rus, que és ros, s'estava al ras sense fer res».

«La nena nana porta la nina a la nona; si la nena
no és nana no porta a la nona la nina».

Pont de les Farreres.

L'Aqüeducte de Tarragona

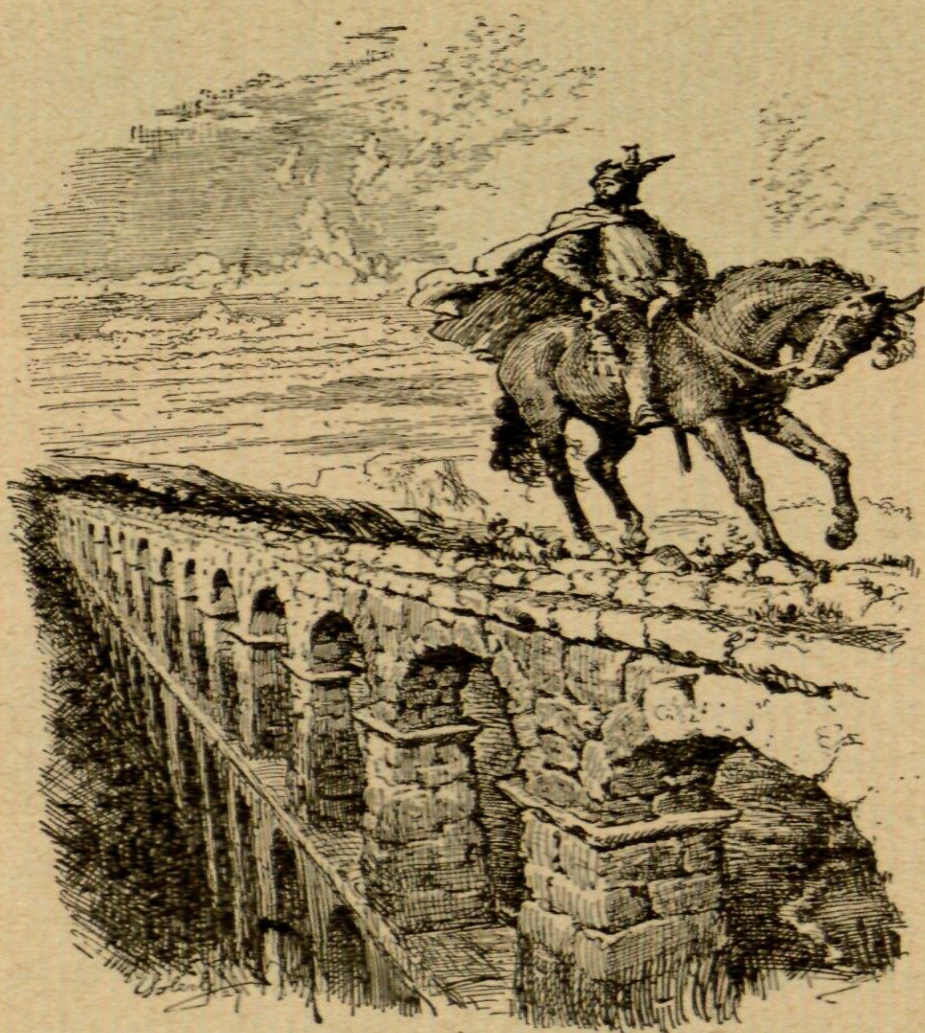
EL segle II de la nostra era es caracteritza per la gran prosperitat de la província Tarraconense i la història assenyala l'Imperi de Trajà com un dels més floreixents.

Una de les prerrogatives de les armes romanes, la que més assenyalava llur esperit, fou la de combatre no solament pels fruits immediats de la victòria, sinó també per a conquerir, per a ocupar i conservar allò que havien assolit. Aquest esperit, fill de la fe que els romans tenien en els destins de Tarragona, i en la perpetuïtat de llur puixança, es mostra clarament a qui contempla les grandioses obres que aixecaven per tot allà on anaven i que consagraven al plaer i a la benestança.

A aquestes idees de bellesa i de grandesa, deuen llur solidesa les construccions romanes; per elles ens són interessants llurs ruïnes. Tarragona va experimentar en alt grau aquests efectes, com ho demostren el Circ, l'Amfiteatre, el Palau d'August, la Torre dels Scipions, l'Arc de Barà i altres; a més, també hi ha-

vien nombrosos aqüeductes que hi escampaven la salut i l'abundor. Les romanalles d'un d'ells ens diu clarament allò que fou aquesta mena d'obres.

A uns quatre quilòmetres de la Capital, un tros separada de la carretera que va a Valls i a Lleida, s'alça majestuosa la mola impressionant de l'Aqüeduc-

Jaume I el Conqueridor, passant damunt l'aqüeducte.

te, graciosa i esbelta. Consisteix en un doble pont de pedra picada, amb onze grans arcs que assegurin llurs sòlids pilars al fons de la petita vall i per damunt d'ells vint-i-cinc arcs més, essent la seva alçada total vint-i-cinc metres i dos cents disset metres de longitud. En l'assentament dels carreus no fou emprada cap argamassa ni cap lligament. Cap detall particular no ofereix aquest Aqüeducte; el seu conjunt, en canvi, respira noblesa i elegància, i la senzillesa dels seus repisats escau força a aquell indret solitari.

Es començaren les obres en temps de l'emperador August; les va continuar Trajà, i les acabà Adrià, per a portar les aigües a la ciutat que els Scipions havien restaurat.

El poble li dóna el nom de Pont de les Farreres, mes la tradició li adjudica, amb aires de llegenda, el de Pont del Diable, per trobar estrany que semblant obra pugui ésser feta de les mans de l'home.

Es considerat el primer, en importància, dels monuments d'aquest gènere existents a Catalunya.

J. C. C.

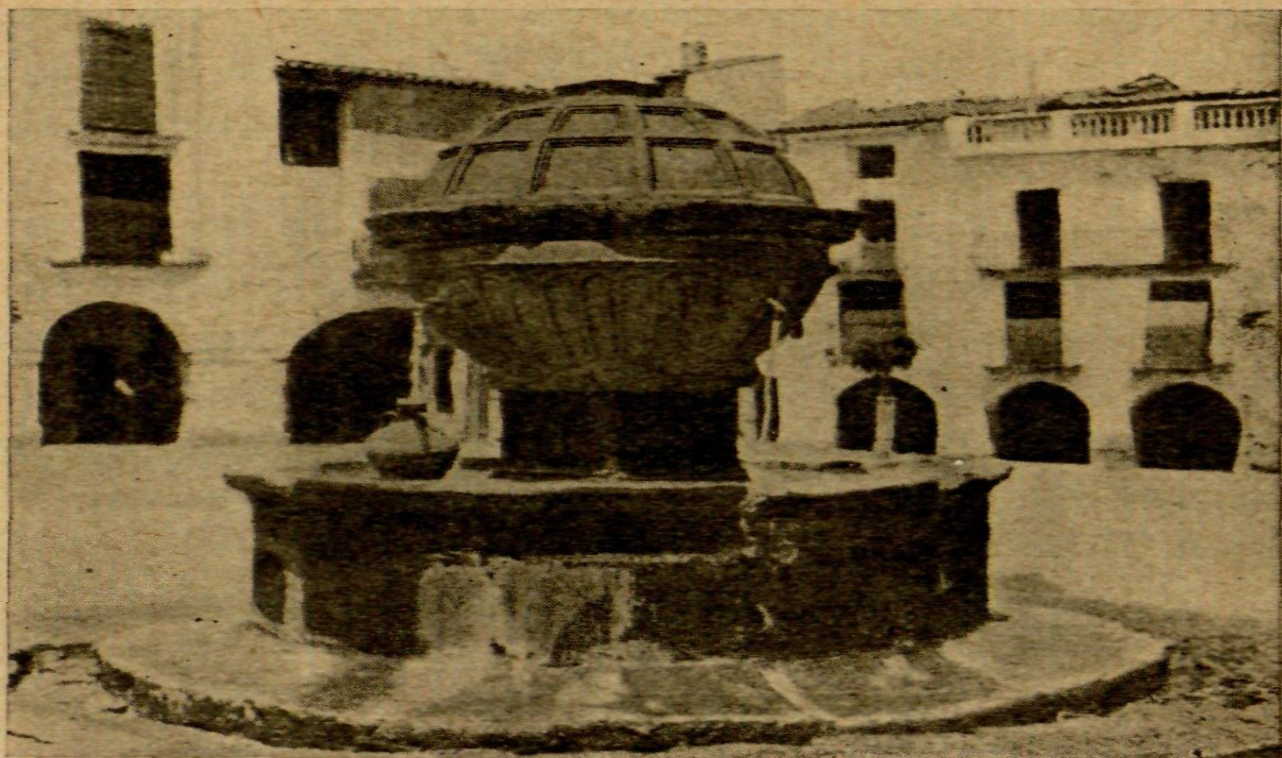
C r i t d e P a u

FILL del Poble: Boñ obrer
ment experta i braç feiner,
pren la llima, l'odi acabi,
sembra amor en el taller
entonant hi un cant ton llavi.

Bressa, tu, mareta, els plors
del fillet que cerca amors;
dont-li el pit en benaurança,
que el Progrés tinga un reforç
i la Pàtria una esperança.

Fill del Poble, fill del mall,
honra sempre el bon treball
per la Pau idolatrada;
que el teu front sia el mirall
de ton fill i ta estimada.

JOSEP MODOLELL.

La font de Prades, reproduïda al «Poble Espanyol» de l'Exposició de Barcelona, 1929. (Foto. Abella).

Prades

CAPITAL del comtat del mateix nom, creat pel rei En Jaume II (1324) en favor del seu fill En Ramon Berenguer, el qual el permutà amb el d'Empúries, adjudicat al seu germà el comte En Pere.

Bona part del territori de la comarca va constituir la rodalia del dit comtat. Així continuaren els pobles de l'antic priorat de Scala-Dei, sots el domini del comte de Prades, títol nobiliari que per mitjà d'enllaços matrimonials i heretaments ha parat a mans de la casa de Medinaceli, gaudint encara llurs propietaris de certs drets de dominicatura i de determinats privilegis.

La vila de Prades compta amb un miler d'habitants, i es troba emplaçada en una planúria de la serra del mateix nom.

La plaça principal, és porxada i extensa, i, en general, encara respira la localitat i la grandesa que li prodigaren el seus senyors els comtes de Prades, els quals hi tenien castell i residència.

La situació del poble és hermosa, i pot fer-se centre d'interessantíssimes excursions.

Volten Prades les magnífiques muntanyes del Montsant, Tossal, de la Baltasana i el Puig del Gallican.

Per Sant Bartomeu s'hi celebra una renomnada fira, la principal de la Catalunya nova, després de la de Verdú. En el temps en què aquests concursos tenien importància, la fira de Prades donava molt de crit. S'havia celebrat per Sant Andreu, però es desistí de fer-la en aquest dia, perquè l'hivern no afavoria l'afluència de tractants.

Prades comunica per bones carreteres amb Esplugas del Francolí i el coll d'Albarca. N'hi ha una enconstrucció que unirà la vila comtal amb Vilaplana i Reus, passant per La Febró i La Mussana, i de la qual es desprendrà un ramal per a anar a Capafonts.

MIQUEL FORTUNY.

UNA LOCUCIO POPULAR

«Tothom té la seva manera de matar puces»

Un viatger es féu fer una truita en un hostal i li en comptaren deu duros. L'home pagà comptant no tornar-hi més; però, tornant del viatge, el temporal el sitià allà altra volta i es quedà a sopar i dormir. Abans d'anar al llit demana el compte i li diuen que val sis rals. Estranyat, en demana la raó i li diuen que aquell dia no hi havia cap més parroquià i per això li comptaren el que per dia havia de guanyar la casa. «Tothom té la seva manera de matar puces», li féu l'hostaler. El viatger paga i se'n va a dormir. Nit enllà no podia dormir de tantes puces. Ell que sí, es lleva, estreu el revòlver i comença de perseguir-les a mort. Tot l'hostal s'avalota pensant que hi ha una invasió de lladres. Acut tothom a la seva cambra i a les preguntes de l'hostaler, respon, tan tranquil: «Tothom té la seva manera de matar puces!»

JOAN AMADES.

Folklore de la Pagesia

«Ruc», «somera»

Es diu, d'una persona apocada, que
No és bona per a treure un ruc del blat.

Ruc carregat de lletres,
se li diu al qui, havent saludat els llibres, mai toca
al terme, o sia que no sap lluir els seus estudis.
El mateix que:

Un ruc carregat d'or,
és aquell qui, essent ric, és molt curt de gambals.
La malícia popular ha dit, a aquest propòsit:

De les grans cases
surten els grans ases.

Però qté, aquest proverbi, un sentit irònic només,
o bé és expressió fidel de la realitat? Sabut és que, en
efecte, surten els millors exemplars de rossinam
precisament de les granges de cases riques, on els
tenen ben regalats, i no pas de les cases pageses me-
nesteroses, on els fan trespasar i escarrassar-se de debò
per fer-los guanyar les garrofes.

No en va es diu que
de treballar
no n'hi ha cap burro gras.

Un tros de burro,

se li diu a un beneit, si bé la prudència aconsella:

*No diguis ase a ningú,
que no ho sigui més que tu.*

El ruc sempre va al davant,

es diu per rependre el qui comença per ell l'enumeració d'algunes persones.

Es moteja, a un, de

Delicat com una ungla d'ase,

quan afecta una susceptibilitat no habitual o desusada.

*No s'ha fet la mel
per a la boca d'ase;*

equival a reptar qui té pretensions excessives o exagerades en relació a la seva manera d'ésser.

Vivesa de polí,

és la qualitat que s'aplica a qui té acudits imprudents o maliciosos.

Creixença de ruc,

la que s'atribueix a qui fa el seu desenrotllament físic sense que vagi aparellat amb l'intel·lectual.

Caure de l'a e,

és el que es diu que fa qui atina tardanament en ço que no havia pogut endevinar.

Tocar l'ase,

és fer amb la llengua i els llavis un soroll que indica contrarietat. Aquesta expressió deu haver nascut de la semblança d'aquell soroll amb el que es fa quan s'incita el ruc a caminar, quan es toca el ruc, o se li

pega, per a fer-li avançar el pas; moment en què es diu la paraula ritual *arri!* D'aquí ve el crit:

Arri, poc o molt,

quan s'aconsegueix quelcom, per poc que sigui; equivalent a «Mai sigui menys», «Déu n'hi do!»

Quan una mare es queixa que una seva criatura és massa arrauxada, que fa tronar i ploure, se l'aconsola dient-li:

Val més dir «xo» que «arri»!

referint-se que les criatures molt vives són preferibles a les massa aturades, les quals han d'ésser excitades si es vol que juguin i es diverteixin; i no manca qui, elogiant la bellugor natural de la jove-nesa, ho allarga així:

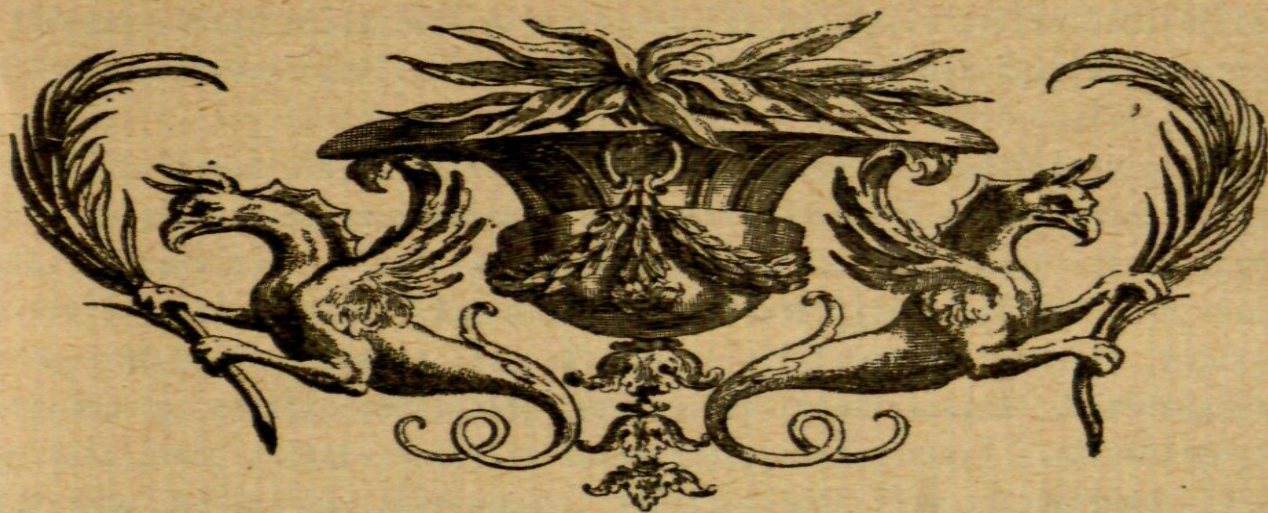
*Val més dir «xo» que «arri»,
però encara val més
no haver de dir res.*

VALERI SERRA I BOLDÚ.

(Seguirà).

Una pubilla vuitcentista.

CONTES VELLs... FORJATS DE NOU

Ella i Ell

CORRANDA

M'has demanat al meu pare
sense dir-me res, minyó;
en tot governa el meu pare;
en això, governo jo.

CURIOSITATS DE CATALUNYA,
Any I, n.º 46, pàg. 639.

DUES figures intervenen en aquesta nostra contalla: ella i ell. Com en totes les contalles on l'amor hi campeja, els protagonistes han de portar un nom. Anem, doncs, a batejar-los degudament, car els nostres no han d'ésser pas menys.

A ella l'anomenarem... com l'anomenarem? Narcisa, Blaia, Sinèsia, Facunda... Aquests són els que més abunden en la contrada. I a ell, quin nom li posarem? Ventura, Trinitat, Esperancet, Montserrat... També aquests són els preferits en la rogalia.

A nosaltres, però, no ens en agrada cap. I si ho deixéssim córrer? Ben pensat, l'hàbit no fa el monjo... Decididament, ho deixem per un demà més propici.

El cas és que ella era una fadrineta, no pas la més formosa, tampoc la més lletja, un tipus corrent de donzelleta: ni alta ni baixa, ni prima ni grossa, amb uns ulls no gens remarcables, sentinelles fidels, això sí, d'una figura airosa i atractívola, amb una carona de poma camosina el ressaltant de la qual es devia als

cabells, cabells rossos d'un ros autèntic conquerit en els prats verdejants, tot pasturant les ovelles al bes del sol...

Tot explicant-vos d'ella hem oblidat a ell. També fadrí, i bon noi, i treballador, sense son a les orelles, i amb un sens fi d'il·lusions al seu davant. Bon mosso, simpàtic i agradós, amb una fesonomia d'home no gens menyspreable i amb el rostre colrat a les muntanyes, assaonat per les geleres dels pics, pels quatre vents, i també, per què no dir-ho?, pel sol, per aquell mateix sol del prat, aquell on ella, de tant rebre'n les moxaines, s'hi tenyí la llarga cabellera.

Bé. Ella i ell simpatitzaren. Com? Quan? Cosa gairebé impossible precisar-ne el lloc, fixar-ne la data, l'instant... De tota la vida que es parlaven, que es tractaven, que intimaven... Ell, l'hereu de la masia dels Cullera; ella, la pubilla de la dels Rates. Ambdues hisendes separades, l'una de l'altra, cosa de mitja hora escassa. Les edats respectives, quasi pariones. I ja ho teniu explicat: d'infants els mateixos jocs, d'adolescents iguals fal·leres, de joves idèntiques dèries i entusiasmes i també una gran estimació que ja de temps mútuament es professaven.

Els fets, les maneres de procedir, de parlar-se, tot, absolutament tot, proclamava a grans veus l'amor, l'afecte que poc a poc anava embolcallant llurs cors.

Costum era en aquella regió muntanyenca apartada molt i molt de la ciutat, que quan un fadrí es fixava en una donzella, de primer tractava de simpatitzar-hi, després mirava d'enamorar-se i enamorar-la. Una volta segur d'haver aconseguit aquests tres extrems, sense dir-li ni la més insignificant paraula d'amor, parlava amb el pare, a manca d'aquest amb la mare, i a falta de tots dos amb el parent més pròxim. Si de l'entrevista en sortia el consentiment de casori, de fet ja eren promesos. Llavors, ell, el fadrí enamorat, a corre-cuita, ho assabentava a la donzella escollida tot lliurant-li un obsequi, el qual consistia en una formosa cistella, més o menys engalanada, curulla de fruita i vianda, on de cap manera no hi podien mancar els ous, ous frescos de gallina, com més grossos millor. El present quedava exposat tot un dia, de sol a sol, en el terraplè de la finestra de

la cambra d'ella. Tots els amics, parents i coneguts, l'admiraven tot contemplant-lo, a l'ensem que trametien llur enhorabona a la nova promesa. I ja se sabia, tants ous com hi havia a la cistella, es convertien en tantes setmanes com tardaria a efectuar-se el matrimoni.

Tornem de seguida a reprendre el fil de la nostra narració.

Ell, seguint el costum establert, no volent trencar la tradició dels seus avantpassats, un bon dia parlà amb en Narcís, el pare d'ella, el qual, coneixent-lo com el coneixia i pressentint temps ha aquesta visita, no el deixà acabar. De bones a primeres ja li atorgà el consentiment sol·licitat, tor admetent-lo a la seva família i reconeixent-lo, des d'aquell precís moment, com a fill seu.

Radiant d'entusiasme i alegria, amb el cor vessant de joia, en l'esguard un dolç mirar i a flor de llavis el somriure de la felicitat, volant més que corrent, talment com si li faltés temps, amb la cistella de consuetud sota el braç, s'encaminà a l'enconfre de la seva estimada per tal d'innovar-li el pas que acabava de donar i el resultat satisfactori obtingut.

Forta decepció la que s'emportà l'enamorat donzell en no trobar, ni en forat ni en finestra, la seva promesa. Cercà i recercà. Feina en va. Ella no era a la hisenda.

—Qui sap, potser en el prat! —es digué.

En efecte, allí era, brodant calmosament.

D'un tros lluny ja la veié. El xiulet característic, volant espai-enllà, la saludà abans d'hora,

Quan hi fou al davant, amb la seva veu forta de muntanyenc, li parlà així:

—Té, això per a tu. He parlat amb ton pare, m'ha dit que sí. Som promesos i hem d'estimar-nos força a fi d'encomanar la nostra volença a la fillada que de nosaltres pugui eixir.

Amb posat indiferent, d'una indiferència no gens sincera, però força ben estudiada, sense fer cas del present, melangiosament, amb to de queixa més que d'altra cosa, inquirí:

—Dius que has parlat amb el meu pare i em distingeixes amb una panera, amb l'acostumada panera

que tota jovencella, tard o d'hora, aspira a merèixer. Pel present endevino pla bé quina mena de conversa heu tingut, com també el que t'ha respost el meu pare...

—A què ve ara la teva estranyesa inusitada?

—M'has demanat en matrimoni sense dir-me'n res a mi, jo que, a fi de comptes, sóc l'única interessada en aquest afer. En tota cosa el meu pare fa i desfà, ell té prou autorització, però en *això*, justament en *això*, sóc jo qui governa, malgrat les tradicions i costums, en contra les habituds dels nostres pares i avis. Sóc jo qui t'he de dir el *què*, jo i ningú més...

—Perdona'm si he gosat posar els ulls en tu. La veritat, creia que m'estimaves com jo t'estimo, amb tota l'ànima i per damunt de tot. Volia fer de tu la meva muller, la mare dels meus fills, la mestressa de la meva llar, de la nostra casa, de les nostres terres... M'he equivocat, perdona'm!

Es disposava a anar-se'n, cap cot, amb el desenyan reflectit en el semblant. Ella l'aturà a temps.

—No, de cap manera. Jo també et vull, sempre he pensat en tu, no en ningú altre. T'estimo i no pas d'avui ni d'ahir, sinó de sempre, de tota la vida, de quan érem infants... Les meves paraules dites fa uns moments, no han estat pas un refús a la teva persona, ni un menyspreu al teu nom ni a la teva llar que m'acabes d'oferir i que jo accepto ben complaguda i satisfeta.

—Gràcies, estimada meva!

—He volgut, amb les meves afirmacions, trencar un vell motlle que no hauria tingut d'existir, que no ha de continuar usant-se. Qui primer ha de saber les intencions de l'enamorat, ha d'ésser l'enamorada; després, previ consentiment d'ella, els pares bé està que donin el beneplàcit.

* * *

I es conta que des de llavors, no solament en la regió muntanyenca on hem volgut descabdellar la nostra acció, sinó a tot arreu, *ell*, quan *ella*, li fa declaració dels seus sentiments, amb més o menys traça, a soles, en íntima confidència. Que *ella* li diu que sí, no hi ha res perdut, tot és guanyat, encara que

s'hi oposin els pares llurs. Altrament, si *ella* refusa les aspiracions *d'ell*, no hi ha res a fer, com si ens entestéssim a tirar pedres a la lluna, o volguéssim anar a cercar aigua amb un cove, o un calb preten- gués fer-se la clenxa...

JOSEP M.ª SALAS I JULIÀ.

FETS HISTORICS

La rendició de Lleida en 1707

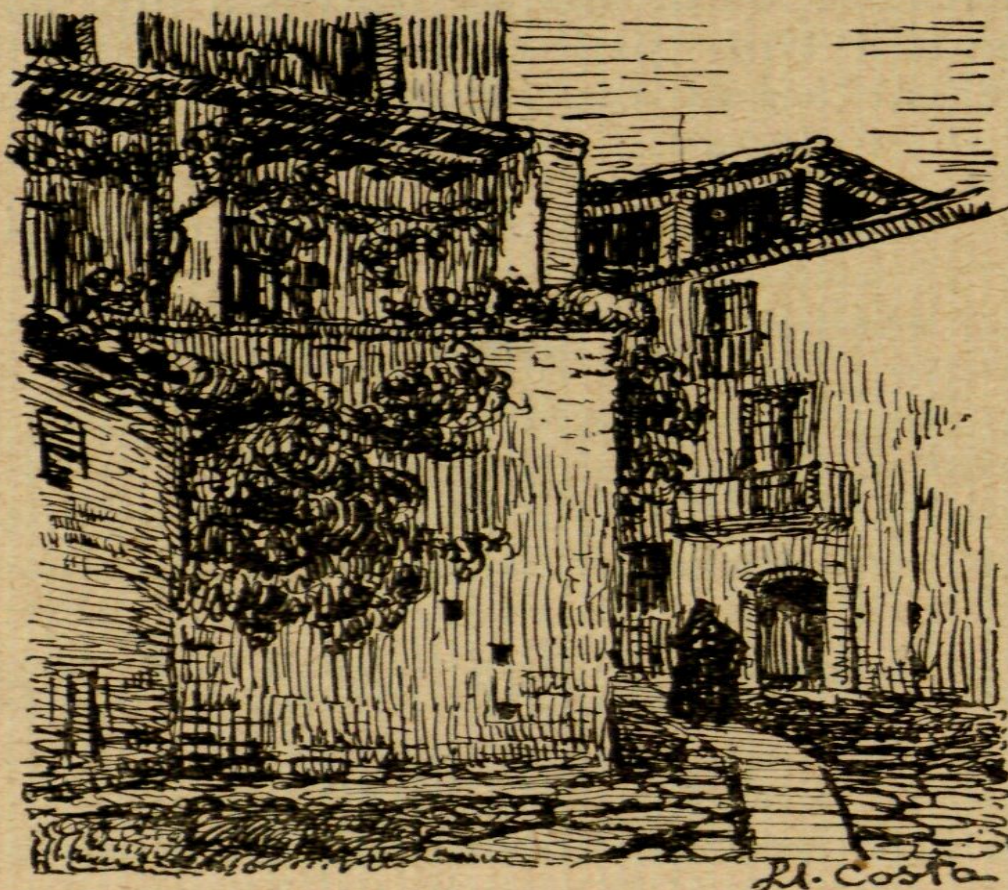
LA ciutat de Lleida en la guerra de Successió fou fidel als ideals propugnats per la Generalitat de Catalunya. Per això que els exèrcits d'Espanya topa- ren amb una gran resistència a l'entrar a Catalunya, per part dels lleidatans.

Els enemics de Catalunya arribaren enfront de la ciutat de Lleida, el dia 1 de setembre del 1707. Des d'aquell jorn que s'entaulà viva guerra. Lleida con- tra 40.000 soldats d'Espanya. Els espanyols, el dia 29 de setembre, obriren trinxeres molt a prop de les muralles.

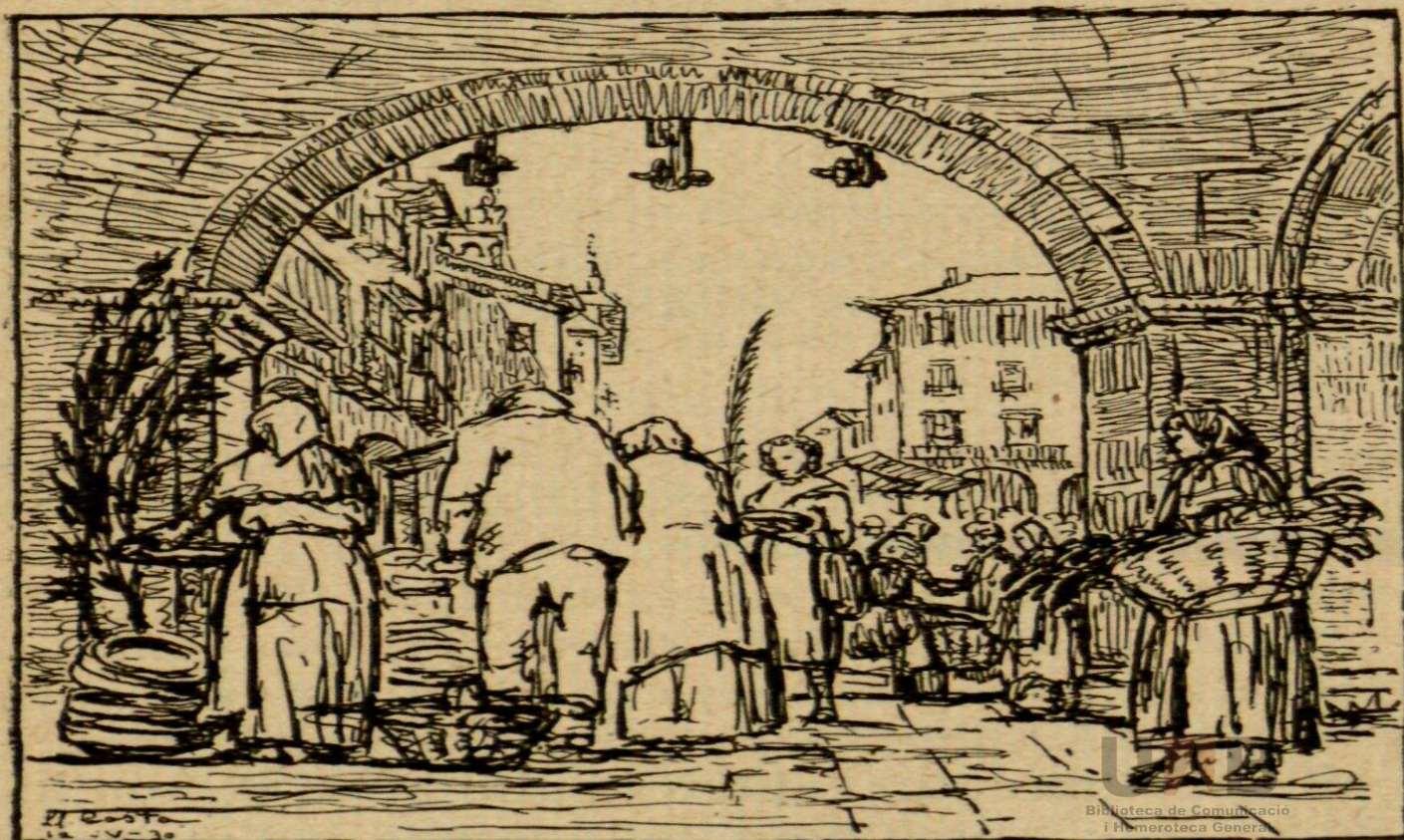
Pocs dies després volaren part de Muralla del Baluard del Carme, provaren d'entrar pel susdit esboranc, i foren vençuts per dues vegades pels pocs ciutadans que es defensaven; a la tercera embranzida venceren els enemics i entraren a Lleida.

Era el 12 d'octubre de l'any 1707, que l'enssenya reial del Monarca d'Espanya onejà a Lleida en senyal de submissió. Aquella data fou la que entreobrí la porta per deixar passar la fúria espanyola per arribar a Barcelona i acabar amb les llibertats de Catalunya.

JOSEP FONT I SOLSONA.

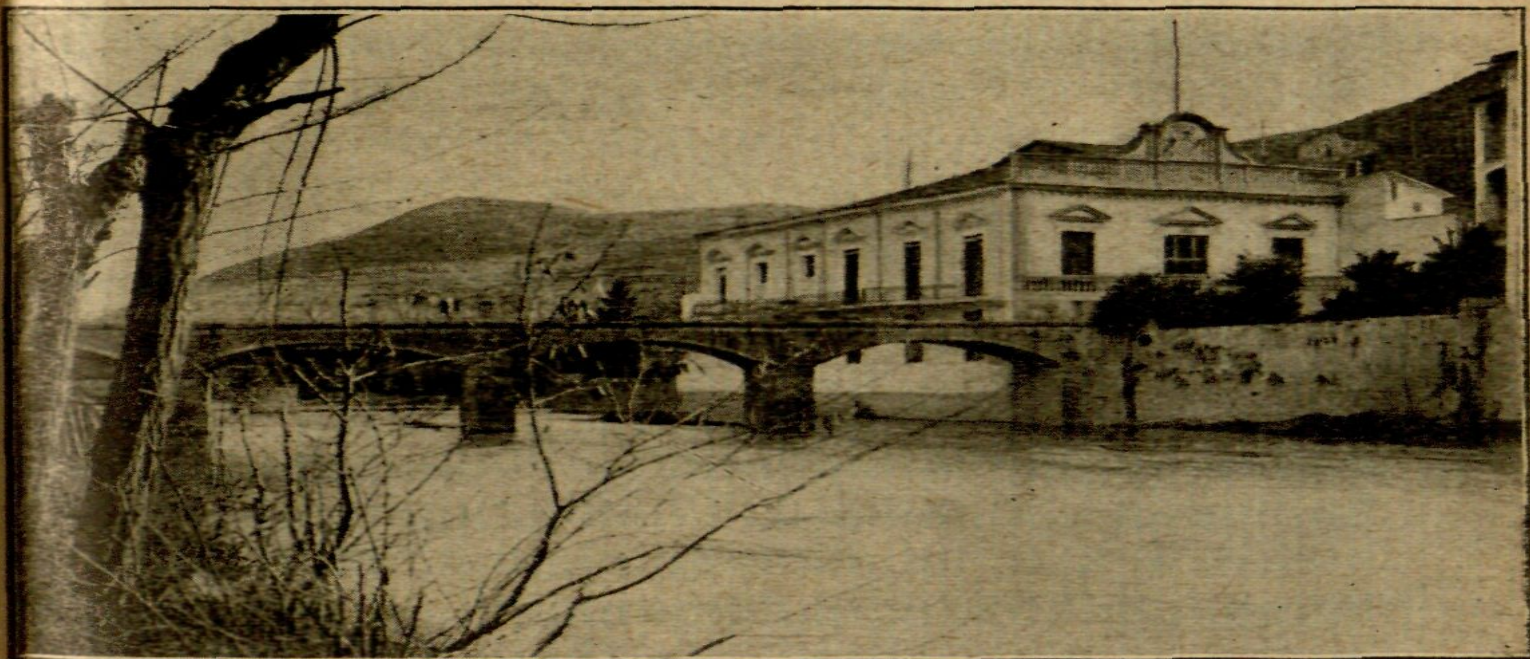

Un recó de la Plaça de Malla, de Vic.

Vic. - Mercat del Ram.

(Dibuixos de Ll. Costa).

Ripoll. - El Ter.

El riu Ter

TÉ el seu origen al cim al del Pireneu, sobre de Setcases, pel qual poble baixa, passant per Camprodon, Sant Joan de les Abadesses i Ripoll. Penetra a la província de Barcelona, creuant per Torelló i Roda, i tornant a entrar en la de Girona pels pobles de Carós i Susqueda, passa per les immediacions de les viles d'Amer i La Celleria, Anglès, Bescanó, Salt, Santa Eugènia, Girona, i molt aprop dels pobles de Flassà i Colomés, i desemboca per Torroella de Montgrí, que deixa a la seva esquerra, en la Mediterrània, quasi al davant de les illes Medes.

Aflueixen al Ter:

El Ritort, que baixa per Molló, a Camprodon.

El Fresser, a Ripoll, després d'haver-se-li ajuntat a Ribes, el Rigart i el Segadell.

El Vallfogona,

El Foradada, i

El Ges, que baixen del Coll de Canes, i el Grau per la part del sud, convergeixen els tres al Ter, en el curt espai que segueix per la província de Barcelona.

El Riubrugent, que baixa de Sant Feliu de Pallarols i se li junta prop d'Amer.

El Llémana, que descendeix de les muntanyes d'aquest nom i se li ajunta prop de Sant Gregori, després d'haver recorregut el Gàrrep que baixa d'Adri.

L'Onyar, que neix als termes de Vilanna, Brunyola, etcètera, i se li ajunta a Girona, el qual recolleix quasi en la mateixa confluència el petit riu Güell, i el torrent Galligans, memorable pels seus estralls.

El Terri o Alterri, que neix al llac de Banyoles, confluent prop de Sant Julià de Ramis, després d'haver recollit les aigües de les rieres de Matamós, Remausach, Cumanells i Rebardit; entrant directament al Ter, un poc més avall de Medinyà, el Farga, i de Cebrià, el Cinyana.

JOSEP.

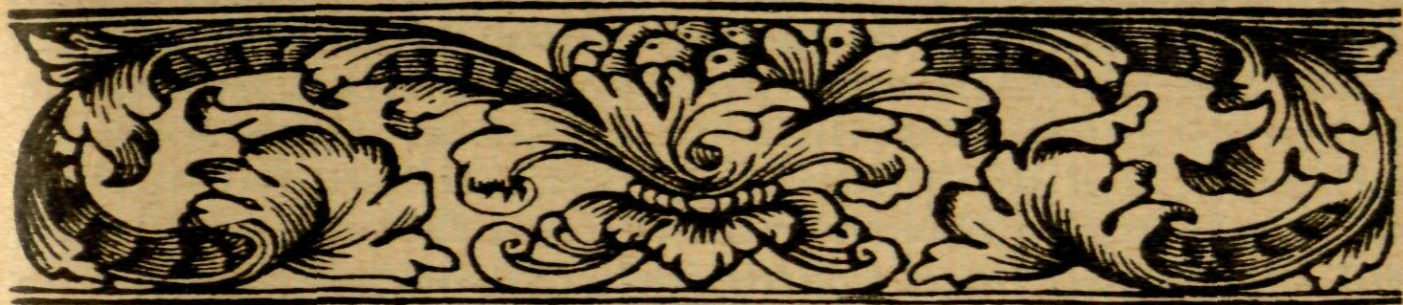
Notes històriques

A l'any 928, el Conflent fou incorporat al Comtat de Cerdanya, sense títol feudal; també el Vallespir passà al Comte de Barcelona, el qual l'incorporà al Comtat de Besalú.

En 1114, o segons altres en 1115, el comte Berenguer de Barcelona, emprengué la conquesta de Mallorca: hi acudiren els comtes de Cerdanya, Urgell, Besalú i Empúries, amb bon nombre dels seus cavallers. Amb el de Cerdanya anaven els nobles barons Pere Galceran de Pinós, Hug de Mataplana, Guillem d'Urtg, Bertran de Lles, Berenguer d'Ager o de Ger, Bernat de Casanet i Pere d'Aragall.

Any 1272, agost, dia 26.—El rei Jaume I, en el seu darrer testament, fet a Montpeller, confirma la institució del seu primer fill, Pere, en rei d'Aragó, i del segon, Jaume, en rei de Mallorca i comte de Rosselló, Cerdanya i Conflent, que havia fet a 21 d'agost del 1262.

Any 1275, març, dia 21.—El rei Jaume I d'Aragó confirma, des de València, als homes de Puigcerdà, el privilegi del rei Alfons de no poder ésser capturats mentre assegurin d'una manera idònia a la cúria satisfer als querellants.

PER A LA HISTORIA DE CATALUNYA

Pobles vells, amb noms nous

ELS diaris de l'últim dia del finit any 1936 publicaven el decret de la Conselleria de Seguretat Interior, aprovat en Consell de la Generalitat, referent al canvi de noms de pobles de Catalunya. Feia així: «Decret aprovant el canvi de noms dels pobles que segueixen:

»Molins de Rei, pel de *Molins de Llobregat*; Sant Esteve de Palautordera, pel de *Vall Florida*; Sant Pere de Ribes, pel de *Ribes del Penedès*; Santa Coloma de Cervelló, pel de *Pinedes de Llobregat*; Sant Cristòfor de Tosses, pel de *Tosses de la Muntanya*; Sant Pau de Segúries, pel de *Segúries de Ter*; Sant Feliu de Llobregat, pel de *Roses de Llobregat*; Sant Vicenç de Mont-Alt, pel de *Llavaneres de Mont-Alt*; Santa Coloma de Gramenet, pel de *Gramenet de Besòs*; Sant Joan de les Abadesses, pel de *Puig-Alt de Ter*; Sant Vicenç dels Horts, pel de *Horts de Llobregat*; Sant Vicenç de Castellet, pel de *Castellet de Llobregat*; Sant Celoni, pel de *Baix Montseny*; Sant Martí de Sesgaioles, pel de *Sesgaioles*; Sant Climent de Llobregat, pel de *Cirerer de Llobregat*; Sant Martí de Maldà, pel de *Plana de Riucorb*; Sant Pere de Torelló, pel de *Bell Serrat*; Sant Quintí de Mediona, pel de *Aigüesbones*; Sant Vicenc de Torelló, pel de *Llòria-na de Ter*; Sant Feliu de Codines, pel de *Codines del Vallès*; Sant Quirze de Besora, pel de *Bisaura de Ter*;

Sant Cugat del Vallès, pel de *Pins del Vallès*; Pobla de Granadella, pel de *Bellaguarda*; Monistrol de Calders, pel de *Monistrol de Bages*; Santa Coloma de Farners, pel de *Farners de la Selva*; Sant Joan de Palamós, pel de *Vila-romà*; Sant Hilari de Sacalm, pel de *Fonts de Sacalm*; Sant Joan Despí, pel de *Pi del Llobregat*; Sant Jaume dels Domenys, pel de *Domenys del Penedès*; Sant Martí Sarroca, pel de *Castell-sa-roca*; Premià de Dalt, pel de *Premià*; Sant Martí de Tous, pel de *Tous d'Anoia*; Santa Coloma de Queralt, pel de *Segarra del Gaià*; Santa Perpètua de la Moguda, pel de *Perpètua de Moguda*; Parròquia de Ripoll, pel de *Font-freda de Ter*».

El decret acaba ací. Nosaltres donarem un nom més: Sant Adrià del Besòs, pel de *El Pla de Besòs*. I segurament que en queden d'altres, oblidats o perduts en els recons dels papers, en espera que, en un imprevist, siguin trets a la llum pública...

* * *

El lector és pregat vulgui fixar la seva atenció en la part curiosa d'alguns noms canviats. Que això és el que ens interessa, en anotar aquestes transformacions de denominació, la crítica o judici dels quals estarà feta dient només que ha estat a conseqüència del nou ordre de coses que la revolució proletària i la guerra per la causa de la Llibertat ha creat. Mantenir els noms antics, fets a gust d'un senyor cacic sovint, després del capgirell que estem donant en la direcció del poble, fóra un absurd. I amb això, queda ben clar que hi han coses que no podien seguir en peu...

Volem assenyalar el fet de certs noms, els quals, en canviar-los, no s'ha anat a cercar-ne un de més en consonància amb la característica del poble, ni molt menys. S'ha tingut en compte, només, treure els senyals de quelcom que ningú no té desigs que resuscitin. Així ho podem veure en el cas de Santa Perpètua de la Moguda, que ara se l'ha deixat amb el de Perpètua de Moguda. Temps a venir, si arribem a tenir descendents, i aquests en tenen com a llei de successió, esperem sentir-nos preguntar: «¿Qui era aquesta senyora?»

En altres hi trobem el desig de canviar-li el nom, per canviar-li. Aquest és el cas de Premià de Dalt, que se l'ha deixat en Premià a seques. I el de Monistrol de Calders, que se li diu Monistrol de Bages. Ací, on el sant no s'hi veu per enlloc, no s'ha tingut en compte la història del nom, que forçosament n'han de tenir, sinó en què calia treure'ls per... qui-sap-lo, el què! A Sant Feliu de Codines, un altre cas, que a algú hem sentit criticar se l'anomenés Codines del Vallès, és ben distint del que deixem anotat, puix allí s'ha tingut en compte la història de Codines, sense el Feliu que l'antecedia, i s'hi ha afegit el lloc on està situada la localitat.

Als altres pobles s'hi pot notar el mateix esperit de donar-los nom d'acord amb la pròpia característica, com són Sant Vicenç dels Horts, pel d'Horts del Llobregat; Molins de Rei; Santa Coloma de Farners, etc., etc.

Les incidències que hagin pogut envoltar el moment solemne i històric —que es pot dir ben bé que tot això és per a la Història de Catalunya— del nou bateig, són bones per a figurar en un altre número.

JOAQUIM GRAU I LATORRE.

AFORISMES I PROVERBIS

Qui no ha caigut, està per caure.

La raó no vol força.

Vora riu, no facis niu.

Qui vol el tronc, vol les rames.

El lli ben filat, dona drap doblat.

Llibre tancat, no fa lletrat.

El que plau al llop, plau a la lloba.

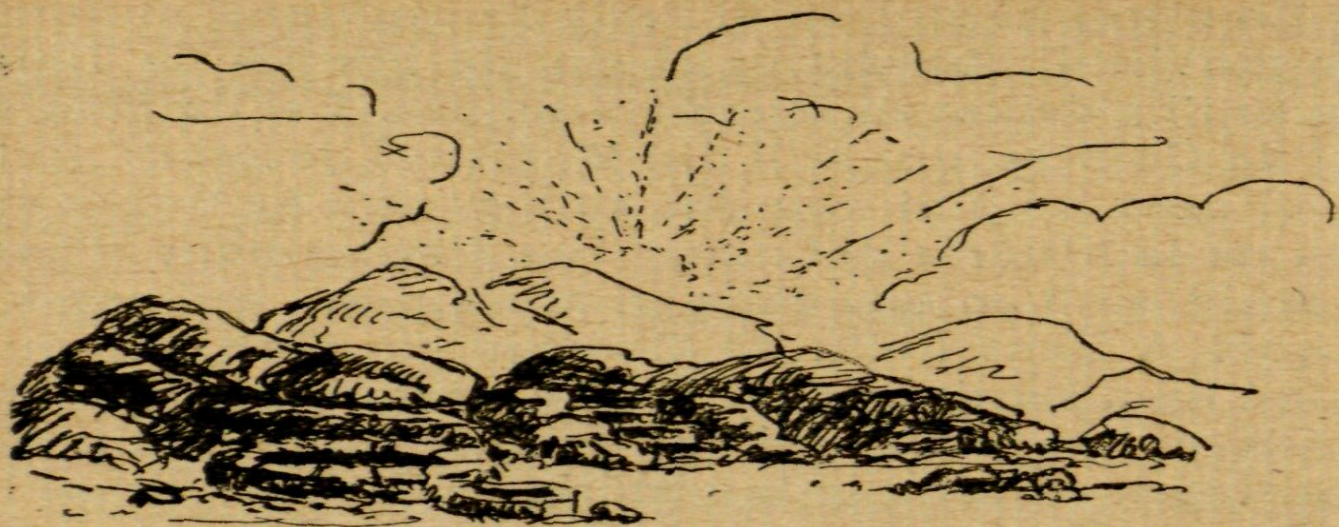
Ni mà en caixa, ni ull en carta.

L'infant i l'orat, diuen la veritat.

Nit entrada, porta tancada.

Sol ponent, plega la gent.

De bona casa, bona brasa.

Les muntanyes de Catalunya

XXIV

LES NOU CREUS

AQUESTA és l'excursió més magnífica i recomanable de tota l'extensa vall de Núria, ja que es divisa un dels més preciosos espectacles de muntanyes, amb imponderables cercles voltats d'immensa desolació.

Es la pàgina de bellesa més pura del nostre Pirineu.

I per a portar-la a terme amb tota magnitud, sortim de Ribes, el magnífic centre d'excursions, i l'ànima de les nostres descripcions. I des d'aquesta vila, ens dirigim cap a Núria, ja sia per Queralps, passant pels camins tan pedregosos i emocionants que revolten la formosa vall, o pel Salt del Sastre i la Font Negra, d'inigualable bellesa, o per la Fontalba...

I, per no repetir aquests camins tan deliciosos, esmentats i detallats en el curs de les nostres descripcions, ens suposem que ja estem a la formosa vall de Núria, en el mateix Pla.

Sortim de Núria pel darrera el Santuari i passem el riuet de les Mulleres per un pontet davant mateix del cafè.

Deixem a la dreta el camí de la Font Negra i anem faldejant, pels baixos d'un bosc, entre la pinosa

i per sobre la vorera esquerra del corrent de l'aigua que es llença, remorejant i tota joguinoso, formant bells i espurnejants petits caients, i belles gorges d'intensos tons de color verdós.

Atravessem el riu de les Mulleres, prop de son aiguabarreig amb el de Noufonts. La vall d'aquest petit riu s'obre a l'esquerra.

Pugem pel glebatge, en el llis vessant, entre ambdues valls, deixant el viarany que s'enfila a l'esquerra, en direcció al Coll de les Noufonts, i anem faldejant, enlairant-nos sobre la Coma de Mulleres.

Passem per la Jaça de baix de les Mulleres. La seva exultant verdor ressalta com una grossa clapa enmig de la grandiositat de la vall. Tota la Coma, a l'estiu, es veu poblada de grosses ramades de bestiar.

Tot guanyant el pendent de la Coma, divisem deliciosos pasturatges, clapejats de floretes i plantes boscanes.

Més amunt passem per la Jaça de dalt de les Mulleres. Tan sols es divisa un petit replanet en la continuada costa.

Passem per la font d'En Guillem, sota mateix del camí, d'aigua gairebé gelada. I anant pujant fadigosament, dominem l'extensa Coma i un esplèndid punt de mira sobre la Vall de Núria, emparada per la grandiosa massa del Puigmal. Els pasturatges, tan extensos més avall, aquí ja van fent-se més migrats; la roca pelada apareix, i el detritus esmicolat, trinxat per les neus extenses, van emparant-se del terreny. Arreu hi han naixements d'aigua, entre l'espessa gleba a clapades, que donen la sensació d'ésser una gran esponja que llença sempre aigua i frescor.

I animats dels paisatges deliciosos al lluny, arribem a la Reconca de les Mulleres. Ultims naixements d'aigua entre aiguamolls. Al nostre entorn i voltats ja d'immensa desolació, es redrecen, formant un circ, els asprosos i trencats esquenalls de les Nou Creus i del Puig de la Fossa del Gegant.

Després d'un petit descans, emprenem la fadigosa ascensió pel recte davallant enmig de licorella trosejada pels llamps i grenys descrostonats. Tots els aiguavessos es presenten gairebé verticals, nusos i descarnats. La visió és feréstega. El camí, puja en

ziga-zagues continuades, tot vorejant sempre el feréstec estimball, ensems que s'albira un grandíós cop de vista.

El camí és sovint obstruït per les neus i els allaus de l'hivern.

Arribem a la Collada de les Nou Creus, a 2.800 metres d'altitud, frec a frec al costat del Pic de la Fossa del Gegant.

Panorama extens de muntanyes. Grenys enasprats, i escarpraments infranquejables s'ofereixen arreu. Superba i magnífica vista... Es incomparable, indescriptible, aquest esplèndid punt de mira.

Al lluny s'obiren, clapades de neu, les muntanyes de Carlit i de Madres.

I als nostres voltants, terrenys aspres, secs, ferruginosos, malmesos pels llamps.

I entre els Grenys s'alcen unes senzilles creus, que recorden a l'excursionista i al vianant, la mort d'altres éssers humans, sepultats allí pel torb, entre les neus eternes d'hivernada, en diades de mal temps.

Eren romeus de la Vall del Tech, que feien la travessia de la muntanya, anant o venint de la Vall de Núria.

Nou eren les primeres creus, algunes d'elles desaparegudes, mentre d'altres més modernes s'hi han anat acoblant.

I creieu-me, volguts lectors; quan venint per aquests indrets s'arriba a les Nou Creus, enmig d'una immensitat aterradora, la impressió és frapant i colpidora, i hom no pot pas per menys de treure's la barretina, en recordança d'aquelles vides que en aquest indret deixaren d'existir, víctimes d'una horrosa tempesta...

* * *

La propera descripció serà la d'una excursió als Estanys de Carançà.

J. NADAL I RIBAS.
Biblioteca de Comunicació
Hermeneu de la UAB

Camins antics de Sabadell

(Continuació)

EL CAMÍ VELL DE SENTMENAT

A la vila de Sabadell (1792), el Portal de Caldes, anomenat de l'Angel, estava situat al començament del carrer que estava en formació, que havia de portar el nom de Caldes, i fou de la Salut.

Per l'esmentat Portal hi passava el camí a Sentmenat, o sia també a Caldes de Montbui, Moià, etc., i altres camins secundaris a Palau Solitar i Polinyà.

Aquests camins, abans de sortir de la vila, deixaven en el carrer del Raval de dins, el camí de Castellar del Vallès, el de Matadepera (camí-ral a Manresa), el de Terrassa, i el gran camí de muntanya a Barcelona, o sia el de Berga. El camí de Sentmenat, sortia després pel Portal de l'Angel, i seguia pel que és avui carrer de la Salut, i un tros de l'actual carretera de Caldes, i a Granollers baixava pel camí al Molí d'en Torrella, on des d'aquí travessava el riu Ripoll, per sota l'actual pont, per a enfilarse dreturament per la riba esquerra, per anar fins el pla del santuari de la Salut.

De la sortida de Sabadell fins al riu, el camí antic és bastant utilitzat encara avui dia, però des del riu fins al pla del santuari de la Salut, és quasi del tot perdut. Passant per l'actual carretera se'n veuen encara alguns fragments.

Els camins secundaris a Palau Solitar, deixaven el de Sentmenat a poca distància de la separació de l'actual carretera de Granollers amb la de Caldes de Montbui (1).

(1) Els camins de Palau Solitar i de Polinyà, en deixar el de Sentmenat, passaven després per arran de la paret que serveix de tanca de l'actual cementiri de Sabadell; passat aquest, trobaven el camí ramader de Castellar del Vallès a Ripollet.

El camí de Palau Solitar, el seguia pocs metres en direcció a la Salut, per girar tot seguit a la dreta.

El camí de Polinyà, travessava el de Castellar a Ripollet, el qual anava per Càn Alzina. D'aquesta masia eixia també un ramal per anar a Palau Solitar, el qual passava prop de Càn Serra i de Càn Valls.

El pla de la Salut, prop del santuari, el camí de Sentmenat travessava l'antic camí ramader de Castellar del Vallès a Ripollet o Masrampinyo. Seguia avall per entre unes vinyes passant a poca distància de la casa dels Corralis, per dirigir-se al torrent de Canyameres (masia) o de la Salut (santuari).

Del santuari fins el torrent, hi ha camí de carro utilitzat encara avui dia.

Continuava després pel torrent esmentat un bon curs per la part dreta, més amunt el travessava a prop de l'actual carretera. El camí, en aquest recorregut, és quasi del tot perdut.

A la part dreta de la carretera, troba el camí de carro que puja a Càn Riera, seguia per aquest, per anar a passar a poca distància de l'esmentada casa, la qual resta separada a l'esquerra; el camí pujava una mica més, i després seguia planejant per dintre el bosc, el qual és utilitzat encara avui fins que travessa la carretera.

Per l'altra part s'enfilava a la carena on des d'aquí seguia avall; passava per entremig de la caseta dels peons (aquesta és al costat de la carretera), després pel Puig Xuriguer (ruïnes), conegut avui pel Reietà, i continuant per aquella mateixa carena un bon curs, qual camí és avui completament perdut, veient-se un fragment al tornar a reaparèixer a la carretera, a la qual segueix pocs metres. Pel camí fressat de l'esquerra que s'utilitza com a drecera s'enfilava al serrat d'en Tiana; dalt la carena, dintre el bosc, pel camí que es troba a la dreta, davalla (al poc travessa la carretera), i per entre uns camps i vinyes, qual camí és molt xaragallat, passa prop de Càn Xiconà, més avall travessa la riera de Sentmenat, i tot seguit per camí murallat, per guardar-se de les aigües, entra al poble.

La carretera de tercer ordre de Sabadell a Sentmenat, tenim notícies que en 1865 ja era utilitzada; i a cosa d'uns vint-i-cinc anys després, la de Caldes de Montbui.

FRANCESC GOSALBES I CASTAÑE.

(De «Amics del Folklore de Catalunya».)

(Continuarà).

AQUEST NÚMERO HA PASSAT PER LA CENSURA